

Dalia Urnevičiūtė

Stiklinis namas

Ištrauka apie Algytę

[1] Algytė nustraksi smulkiu mergaitišku žingsniuku ir, negarsiai trinkelėjusi durimis, išeina į gatvelę, paima nuo žemės kalkių gabalėlį ir atsitūpusi ima piešti mirguliuojančius lapų šešėlius ant šaligatvio. Beprasmiš raizginys. Bet mergaitei jis kažką primena. Ji padeda obuolio graužtuką ant šaligatvio atbrailos ir dabar nupiešia tai, kas pasivaidena neaiškiamame šešėlių raizginyje: nulėpusios ausys, trys taškai – tai akys ir nosytė, tokia vėsi, drėgna nosytė, dar linija – ir štai, susirietęs iš meilumo, virpa mažas šunelis Gutis. Net knieti šūkteleti: „Guti, Guti!“ Sušnarėtų jurginų krūmelis, ir išlėktų Gutis su stačiomis ausytėmis ir žemių trupiniais ant nosytės – aiškiu įrodymu, kad vėl buvo nepaklusnus. Suvokęs savo kaltę, jis pabruktų uodegytę ir cimpintų prie jos, toks nusižeminęs, toks kaltas, kad visi barimo žodžiai pavirstų atlaidžiu: „Nu, nu, tu besarmati! Vėl rausei gėlytes?“

[2] „Besarmatis“ tuoj būtų paimtas ant rankų ir, visas krutėdamas ir virpėdamas kaip gyvas sidabras, nedrąsiai siekteltų liežuviuku Algytės veido. Šunelis turėjo būti pavadintas Algučiu. Bet patys suprantate, kad taip nederą, nes viso labo mažas šunelis, o ne jos broliukas. Tad jis ir liko Gučiu. Kas supras, kad Algytė norėjo už visus labiau jį mylėti.

[3] „Ak tu, mažas nulėpauši, netikėli! Kam buvo sakyta nestovėti prie durų? Ak tu, mano kvailuti, duok, papūsiu letenėlę. Duok...“

[4] O Gučio maudymas – ši didžioji repeticija? Pasiruošimas ateičiai: toms beveik šventoms maudymo apeigoms, kai viskas taip svarbu, kai išgąstingi šūkčiojimai susilieja į džiaugsmingą burkavimą ir švelnų, kankinantį norą įgnybti mažą, neišmaningą padarą, pliuskenantį šiltą vandenį ir nesuvokiantį tos beveik stebuklingos materijos prigimties.

[5] Guti, Guti, tu buvai labiausiai išlepintas šunelis visame name. Tu nenorėdavai vienas pasilikti kambaryje, ir Algytė, išnešusi kibirą su šiukšlėmis, bėgdavo tekina namo ir atrasdavo tave unksčiantį ir nelaimingą.

[6] O dabar Gutis kaime. Gal net pririštas grandine prie būdos, ir jo priskretęs dubenėlis ne kasdien būna pilnas šviežio maisto.

[7] – Jam ten gerai, – kartoja Algytė savo mamos žodžius. – Grynas oras... – O pati jaučia, kad jos meilės šuniukui niekas neatstos.

[8] Nežinia, ar nuvažiavusi po metų Algytė atpažins tą kiemo sargą, nešvarų, pilną blusų, dagių prisivėlusią uodegą. Jeigu jis išgyvens tuos metus, tai jau bus kitoks: jis baugščiau puls slėptis, be žodžių pasakydamas, kiek kartų buvo paspirtas, ir tiek kartų bus paspirta Algytės širdis. Godžiai, net nekantriai praris atvežtus skanėstus ir šitaip papasakos, kad skanėstai jam visai nerūpi, kad jam tereikia pasisotinti. O paskui visi stebėsis, kodėl taip pablogėjo Algytės apetitas.

[9] Nevežkite niekados Algytės aplankyti Gučio. Nereikia. Geriau papasakokite mergaitei, kaip jos

Gutis šoko gelbėti skęstančio berniuko ir pats žuvo... Garbingas jo žygdarbis ir Algytės ašaros padės paskutinį užmaršties tašką. Nereikia, kad ji dar kartą su juo atsisveikintų kaip tą gegužės rytą po mano langu už jazminų krūmelio.

[10] Visada ateina rytas, kai tenka su kuo nors atsisveikinti visam laikui. Nesvarbu – žmogus tai ar šuo. Nuo to ryto prasideda naujas gyvenimas, gyvenimas nujaučiant, kad bus ir daugiau tokių atsiskyrimų, atsisveikinimų ir praradimų. Po to kiekviena džiaugsminga valanda apsineša kaip žalvaris nuodinga apnašų plėnele – suvokimu, kad viską, ką turime brangaus, vieną kartą teks prarasti. Mes bijome mylėti. Mylėdami bijome netekti. Baimė mumyse įsikuria ir pasidaro prieskoniu visiems patiekalams ant mūsų šventinio stalo.

Dalia Urnevičiūtė. Savaitė iš vidurio metų. V., 1989. P. 184-185

KLAUSIMAI IR UŽDUOTYS

1. Kuriai literatūros rūšiai priskirtumėte šį tekstą? Argumentuokite.
2. Kokia yra šio teksto tema?
- 3.1. Paaiškinkite, kokia problema nagrinėjama tekste.
- 3.2. Raskite ir nurašykite tą problemą iliustruojančią citatą.
4. Vienu sakiniu nusakykite, kas šiame tekste vyksta dabarties laiku.
- 5.1. Išrinkite kreipinius, kuriais Algytė kreipdavosi į Gutį.
- 5.2. Apibūdinkite kalbos toną, kai Algytė bardavo Gutį.
6. Kodėl 4 pastraipoje Gučio maudymas pavadintas didžiąja repeticija?
7. Peržiūrėkite nurodomų pastraipų veiksmažodžius. Kiekvienoje pastraipoje vyrauja tam tikros veiksmažodžio formos. Paaiškinkite, kodėl kinta veiksmažodžių formų vartoseną:
 - a) 1 pastraipoje;
 - b) 2 pastraipoje;
 - c) 6 ir 7 pastraipose;
 - d) 8 pastraipoje;
 - e) 9 pastraipoje;
 - f) 10 pastraipoje.
8. Kas vaizduojama priešingai 1-3 ir 8 pastraipoje? Pagrįskite.
 - 9.1. Apibūdinkite teksto pasakotoją.

9.2. Į ką ir kodėl pasakotojas kreipiasi 9 pastraipoje sakydamas: „Nevežkite niekados Algytės aplankyti Gučio“?

10. Kodėl pasakotojas siūlo pasakyti Algytei, kad jos šuniukas žuvo?

11. Dalios Urnevičiūtės tekste ryški vaiko ir suaugusiųjų pasaulio priešprieša. Paaiškinkite ją.

12. Savais žodžiais paaiškinkite pabrauktą mintį: „...jis baugščiai puls slėptis, be žodžių pasakydamas, kiek kartų buvo paspirtas, ir tiek kartų bus paspirta Algytės širdis.“

13. Paaiškinkite frazeologizmą gyvas sidabras.

14. Pagal kūrinio logiką pratęskite sakinį: Visada ateina rytas, kai tenka su kuo nors atsisveikinti visam laikui. Nesvarbu, ar tai žmogus, ar šuo, ar....

15. Šis tekstas grožinis, tačiau jame yra publicistinių intarpų. Paaiškinkite, kur ir kodėl jie įterpti.

Dalia Urnevičiūtė

Stiklinis namas

Ištrauka apie Virgį

Saulė atsispindi ir purvo klane.

Artėja pusiaunaktis. Virgis, susigūžęs ant suoliuko, apkabina rankomis kelius. Sėdi šitaip ilgai: tai jo privilegija – daryti ką nori. Dabar jis net nėra tikras, ar to nori. Bet kitiems negalima tokiu vėlyvu laiku būti kieme, o jis sėdi.

– Virgi, čia tu? – iš balkono pašaukia Algytės motina.

– Aš.

– Ką ten veiki taip vėlai?

– Sėdžiu.

– Raktą pametei?

– Ne.

– Tėtis namie?

– Namie.

Kokia taktiška! Neklausia, ar mama namie! Neklausia, ar tėvas girtas. Ne. Tokių dalykų ji niekada neklausinėja.

– Tu vakarieniavai?

Virgis tyli.

– Aš ką tik grįžau iš komandiruotės. Užėik, pavalgysime abu drauge.

Oi, gudri! Jis tebesėdi.

– Nori sumuštinio?

Vaikas atsistoja ir lėtai eina prie pravirų durų, jo laukia Algytės mama su lėkštute. Jis paima visus ten sudėliotus skanėstus ir kopia aukštyn į savo butą.

– Saldžių sapnų!

Tai pasako Algytės mama, užverdamą duris. Argi šitaip sakoma? Virgiui sugniaužia širdį. Apsimeta neišgirdęs, nes nežino, ką atsakyti.

Atsisėdęs ant batų dėžės prieškambaryje, jis suvalgo viską. Paskui nusilupa šokolado plytelę, numeta popierių, apsidairo.

Ten, apačioje po jais, visiškai toks pat butas. Ten, apačioje po jais, gyvena taip pat trys žmonės. Gyvena jie visai kitaip. Tas pluoštelis šviesos pro praviras duris, tas kraštelis kilimo... Ta kvepianti ranka, gėlėto chalato rankovė... Lėkštelė plona, trapi, su vingiuotais krašteliais...

Virgis eina į vonią nusiplauti šokoladu išteptų rankų. Jis net nepažvelgia į virtuvę, kur voliojasi tėvas. Bet rankų jis nesiplauna, atsisėda ant vonios krašto ir ima galvoti: būtų gera dabar paleisti vandenį ir užtvindyti tą butą apačioje. Tegul žliaugia ant visų kilimų, kilimėlių, tegul teka per sienas vandens ašaros. Tegul jie pamato, kaip verkia vandeniui bent jau sienos.

Jis teškia ranka vandenį ant veidrodžio ir žiūri į ramų savo veidą.

Atsuka abu čiaupus, ir vanduo pasilieja tarp kriauklės ir vonios.

Tėvui gali tekti sumokėti už remontą. Ir gerai. Jis manys, kad pats kaltas, ir dėl to bus geras.

Atsigula, bet vandens šniokštimas jį dirgina. Neužmiega.

Atsikelia ir nuėjęs užsuka čiaupą. Vanduo apsėmęs vonios grindis, jau net dalį prieškambario. Paėmęs skudurą pamažu ima šluostyti.

Dirba ilgai, lėtai, vildamasis, kad vis dėlto vanduo jau prasisunkė ir ten, į tą mažąjį rojų, ir jo sienomis jau teka beaistrės vandens ašaros. Nuvargsta. Ima skubėti, norėdamas greičiau užbaigti šį nemalonų darbą. Dar vėliau ateina išganinga mintis, kad dabar vanduo jau nebešniokščia, ir jis puikiai galės užmigti. O šis ramus vanduo, kuris telkšo po kojomis, per naktį šį tą padarys anų nenaudai. Tegul...

Jis vėl atsisėda ant vonios krašto su purvinu skuduru rankoje ir žiūri į veidrodį. Vėl teškia vandens lašus. Šį kartą ramus jo veidas verkia purvu, širdį suspaudžia ankstyvas suvokimas, kad verkti švriu vandeniu ne kiekvienas gali...

Dalia Urnevičiūtė. Savaitė iš vidurio metų. V., 1989. P. 241, 243-245

KLAUSIMAI IR UŽDUOTYS

1. Nusakykite teksto temą.
2. Ar džiaugiasi Virgis savo privilegija – daryti ką nori? Kodėl?
3. Argumentuokite, kodėl apie Algytės mamą sakoma, kad ji taktiška ir gudri.
4. Kodėl Virgis taip trumpai atsakinėja į klausimus ir tyli, kai jo paklausia apie vakarienę?
5. Kodėl berniukas neatsako į palinkėjimą „saldžių sapnų“?
6. Kodėl Virgis atkreipia dėmesį į kaimynų namus?
7. Ką jo prisimenamos detalės („Tas pluoštelis šviesos pro praviras duris, tas kraštelis kilimo... Ta kvepianti ranka, gėlėto chalato rankovė... Lėkštelė plona, trapi, su vingiuotais krašteliais“) sako apie Algytės šeimos gyvenimą?
8. Savais žodžiais paaiškinkite Virgio mintį: „Tegul jie pamato, kaip verkia vandeniu bent jau sienos.“ Kokia čia meninės raiškos priemonė?
9. Kodėl berniukas paleidžia vandenį, kad apsemtų kaimynų butą?
10. Savais žodžiais paaiškinkite mintį, kad „verkti švriu vandeniu ne kiekvienas gali“.
11. Paaiškinkite šios apysakos dalies ištraukos epigrafo ryšį su vaizduojamais įvykiais.
12. Išrinkite iš teksto dvi metaforas ir jas paaiškinkite.
13. Apie kokį vyksmą sieloje kalba vaiko veiksmai?
14. Vytautas Kubilius teigia, kad Dalios Urnevičiūtės kūryba grindžiama jausminiais išgyvenimais. Argumentuokite šią mintį remdamiesi tekstu.

Galimi atsakymai

Dalia Urnevičiūtė. Stiklinis namas

Ištrauka apie Algytę

KLAUSIMAI, UŽDUOTYS IR ATSAKYMAI

1. Kuriai literatūros rūšiai priskirtumėte šį tekstą? Argumentuokite.

Tai epas; yra pasakotojas, siužetas, plačiai vaizduojamas pasaulis (praeitis, dabartis ir net ateitis), charakterizuojami veikėjai.

2. Kokia yra šio teksto tema?

Mergaitės poreikis mylėti ir rūpintis.

3.1. Paaiškinkite, kokia problema nagrinėjama tekste.

Svajonių ir tikrojo pasaulių neatitikimas; tikrovė žiauresnė už svajonių pasaulį ar pan.

3.2. Raskite ir nurašykite tą problemą iliustruojančią citatą.

„Visada ateina rytas, kai tenka su kuo nors atsisveikinti visam laikui.“

4. Vienu sakiniu nusakykite, kas šiame tekste vyksta dabarties laiku.

Mergaitė piešia savo šuniuką, kurio labai ilgisi ir prisimena.

5.1. Išrinkite kreipinius, kuriais Algytė kreipdavosi į Gutį.

Besarmati, mažas nulėpausi, netikėli, mano kvailuti.

5.2. Apibūdinkite kalbos toną, kai Algytė bardavo Gutį.

Švelnus, meilus, visai nepiktas.

6. Kodėl 4 pastraipoje Gučio maudymas pavadintas didžiąja repeticija?

Kalbama apie kada nors būsiančius jaunos mamos džiaugsmus ir rūpesčius – kaip dabar Algytė maudė šuniuką, kada nors maudys savo kūdikį.

7. Peržiūrėkite nurodomų pastraipų veiksmažodžius. Kiekvienoje pastraipoje vyrauja tam tikros veiksmažodžio formos. Paaiškinkite, kodėl kinta veiksmažodžių formų vartoseną:

1 pastr. – es. l. – dabartis;

2 pastr. – tariam. nuosaka – troškimai, įsivaizdavimai to, ko realybėje nėra;

6 ir 7 pastr. – es. l. – dabartis;

8 pastr. – būs. l. – ateitis;

9 pastr. – liep. nuosaka – pasakotojo priesakai;

10 pastr. – es. l. – vertybės, gyvenimo tiesos, apibendrinimai.

8. Kas vaizduojama priešingai 1-3 ir 8 pastraipoje? Pagrįskite.

1-3 pastr. Gutis meilus, trokšta bendrauti, o 8 – baugštus, puolantis slėptis nuo žmonių.

9.1. Apibūdinkite teksto pasakotoją.

Visažinis, subjektyvus – rodo savo jausmus, viską vertina, „patarinėja“ veikėjams.

9.2. Į ką ir kodėl pasakotojas kreipiasi 9 pastraipoje sakydamas: „Nevežkite niekados Algytės aplankyti Gučio“?

Į suaugusiuosius (suaugusius skaitytojus), nes jie lemia vaikų likimą.

10. Kodėl pasakotojas siūlo pasakyti Algytei, kad jos šuniukas žuvo?

Nes tada liks gražūs prisiminimai, nesimatygs gyvenimo žiaurumo, mylimo šunelio mirtis bus prasminga.

11. Dalios Urnevičiūtės tekste ryški vaiko ir suaugusiųjų pasaulio priešprieša. Paaiškinkite ją.

Vaikas daro tai, ką sako širdis, o suaugusieji yra praktiškesni, stengiasi nesivadovauti jausmais, suaugusiųjų pasaulis žiauresnis.

12. Savais žodžiais paaiškinkite pabrauktą mintį: „...jis baugščiai puls slėptis, be žodžių pasakydamas, kiek kartų buvo paspirtas, ir tiek kartų bus paspirta Algytės širdis.“

Aiškinant siejamas Gučio patirtas fizinis ir Algytės dvasinis skausmas.

13. Paaiškinkite frazeologizmą gyvas sidabras.

Labai judrus.

14. Pagal kūrinio logiką pratęskite sakinį: Visada ateina rytas, kai tenka su kuo nors atsisveikinti visam laikui. Nesvarbu, ar tai žmogus, ar šuo, ar....

pvz.: vaikiškos svajonės, ar tikėjimas žmonėmis, ar idealai.

15. Šis tekstas grožinis, tačiau jame yra publicistinių intarpų. Paaiškinkite, kur ir kodėl jie įterpti.

10 pastraipoje publicistinis intarpas vaizduojamus įvykius verčia apmąstyti platesniu kontekstu, temą ir problemą daro aktualesnę.

Dalia Urnevičiūtė. Stiklinis namas

Ištrauka apie Virgį

KLAUSIMAI, UŽDUOTYS IR ATSAKYMAI

1. Nusakykite teksto temą.

Skaudūs vaiko išgyvenimai – slepiamas troškimas turėti jaukius, tokius kaip kitų namus, pyktis ant viso pasaulio, kad taip nėra.

2. Ar džiaugiasi Virgis savo privilegija – daryti ką nori? Kodėl?

Ne, nes jis supranta, kad ši „privilegija“ reiškia, jog jis niekam nerūpi.

3. Argumentuokite, kodėl apie Algytės mamą sakoma, kad ji taktiška ir gudri.

Taktiška, nes neklausinėja vaiko skaudžių dalykų – ar tėvas girtas, ar mama namie; gudri, nes kviečia Virgį vakarienės, nors jau pusiaunaktis, ir pati tikriausiai nenori valgyti; siūlo sumuštinį, o iš tikrųjų prideda į lėkštę visokių skanėstų, net šokolado.

4. Kodėl Virgis taip trumpai atsakinėja į klausimus ir tyli, kai jo paklausia apie vakarienę?

Išdidumas neleidžia vaikui prisipažinti, kad jis alkanas ar kad jaučiasi vienišas.

5. Kodėl berniukas neatsako į palinkėjimą „saldžių sapnų“?

Su juo niekas taip švelniai nebendravo, ir jis greičiausiai nežino, kaip tokiu atveju reikia elgtis.

6. Kodėl Virgis atkreipia dėmesį į kaimynų namus?

Jo namai visai kitokie, jo namai tikra priešingybė kaimynų namams.

7. Ką jo prisimenamos detalės („Tas pluoštelis šviesos pro praviras duris, tas kraštelis kilimo... Ta kvepianti ranka, gėlėto chalato rankovė... Lėkštelė plona, trapi, su vingiuotais krašteliais“) sako apie Algytės šeimos gyvenimą?

Namuose šiluma, supratimas, rūpestingumas, pagarba vienas kitam, puoselėjamas grožis, jauku.

8. Savais žodžiais paaiškinkite Virgio mintį: „Tegul jie pamato, kaip verkia vandeniu bent jau sienos.“ Kokia čia meninės raiškos priemonė?

Virgis mano, kad tie laimingi žmonės net nežino, kas yra ašaros, nes jie neturi ko verkti. Metafora.

9. Kodėl berniukas paleidžia vandenį, kad apsemtų kaimynų butą?

Jį apima skaudus pavydas, beviltiškas pyktis.

10. Savais žodžiais paaiškinkite mintį, kad „verkti švriu vandeniu ne kiekvienas gali“.

Aiškinant metaforos prasmę siejama su „nešvriu“ Virgio gyvenimu.

11. Paaškindite šios apysakos dalies ištraukos epigrafo ryšį su vaizduojamais įvykiais.

Nors vaikas pyksta dėl neteisingo likimo, geri dalykai – nuoširdus rūpestis, grožis ir pan. – jį jaudina, tik jis stengiasi to neparodyti ir apsimeta esąs abejingas.

12. Išrinkite iš teksto dvi metaforas ir jas paaškindite.

Pvz., vandens ašaros; verkia sienos – metafora, kaip slaptas palyginimas, parodo, kad sienomis tekantis vanduo primena verkimą, ašaras; mažasis rojus – taip pavadinami maži, bet mieli dalykai; veidas verkia purvu – parodo ne tik išorę (veidas purvinas), bet ir dvasinę būseną – pyktį, negerus jausmus.

13. Apie kokią vyksmą sieloje kalba vaiko veiksmai?

Apie kylantį pavydą ir pyktį ant „mažojo rojaus“ gyventojų.

14. Vytautas Kubilius teigia, kad Dalios Urnevičiūtės kūryba grindžiama jausminiais išgyvenimais. Argumentuokite šią mintį remdamiesi tekstu.

Atsakant remiamasi Virgio jausmais ir išgyvenimais.